

דרכא

DARCA SCHOOLS

שפת הסימנים של היהדות

מערך שיעור למורה
סדר ראש השנה

היערכות לפעילות מנהג אכילת סימנים - תקציר למורה

המנהג לאכילת סימנים

בערב ראש השנה נוהגים לקיים סעודת חג ומשלבים בה מאכלים סמליים. 'סדר ראש השנה' הוא מנהג עתיק יומין (המופיע כבר בתלמוד הבבלי) הקיים בקהילות רבות.

בסדר זה נוהגים לאכול 'סימנים' - מאכלים מסוימים המסמלים תקוות ובקשות לקראת השנה החדשה, ולכל מאכל ומאכל מצרפים ברכה-בקשה המתאימה לו ולתקווה המיוחסת לו.

לדוגמה: לפני אכילת תפוח בדבש אומרים בקשה שבה מייחלים שהשנה הבאה עלינו תהא שנה מתוקה כדבש.

וכך לשון הבקשה: 'הי רצון מלפניך ה' א-להינו וא-להי אבותינו שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה.

במהלך הדורות הוסיפו קהילות שונות מאכלים נוספים המבטאים קשר בין שם המאכל לבקשה, קשר בין טעם הפרי לבקשה או קשר בין צורת הפרי לבקשה.

שפת הסימנים של היהדות

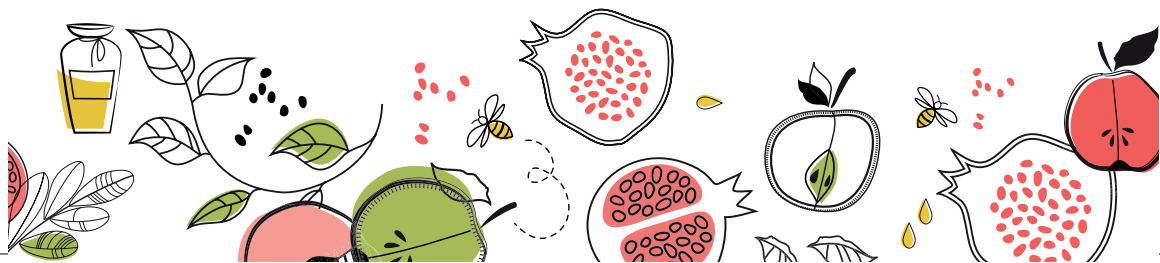
ראש השנה משופע בעשיית "סימנים" המבטאים התחלות חדשות וציפייה למשהו טוב יותר.

בפעולות אלו - אכילת הסימנים ואמירת הבקשות - אנו מביעים רצון לפתוח דף חדש, חלון הזדמנויות, ציפייה למשהו טוב, תקווה חדשה ועוד.

כבר בתחילת השנה אנחנו מנסים להרגיל את עצמנו - את המשתתפים, את המשפחה כולה - להסתכל על הטוב ולחפש את הדברים הטובים. בשעה זו, כשהלבבות פתוחים להתחלות חדשות, אנו רוצים לפתוח בעין טובה, לראות טוב אצלנו ולמצוא זכות ולשון חיובית בכל אדם וחבר.

חז"ל האמינו שכל אחד מהמאכלים הנאכלים בראשיתה של השנה החדשה, עם הבקשות הנלוות, הם "סימן" לבאות, תזכורת ובקשה ואיחולים לעתיד טוב ולהתחדשות בשנה הקרובה.

הסימנים - המאכלים והבקשות - מזכירים לנו שצריך לפעול בראייה טובה ובצורה טובה בכל מעשה, והתקווה שלנו היא שזה ישפיע על כל ימי השנה.

להלן דגשים לקראת מערך השיעור בנושא: מנהג אכילת סימנים בראש השנה

1. פתיחה במליאה

- מהות החג ראש השנה
- הכרת המנהג אכילת סימנים בראש השנה ואמירת הבקשות בנוסח: "יהי רצון ש..."

2. שיח במליאה

- בירור המנהגים הקיימים אצל התלמידים, סוגי מאכלים, וכל העולה בנושא מצד התלמידים.
- « האם משפחתכם מקיימת מנהג זה? »
- « האם תוכלו לרשום את המאכלים שאתם נוהגים לאכול בבתים? »

3. לימוד בחברותא או בקבוצות, דף מקורות 1

- עיון ולימוד במקור המנהג - דף מקורות מס' 1
- דיון בקבוצה בעקבות הלימוד

4. מליאה

- סיכום הלימוד והשיח בקבוצות

5. לימוד בחברותא או בקבוצות, דף מקורות 2

- עיון בדף מקורות המכיל את המאכלים השונים והבקשות
- זיהוי ומיון המאכלים בטבלה על פי הקשר בין שם המאכל לבקשה, הקשר בין טעם הפרי לבקשה או הקשר בין צורת הפרי לבקשה
- מיון המאכלים על פי הבקשה בלשון חיוב או בלשון שלילה
- פרשנות נוספת בהבנת הבקשות על דרך השלילה

6. מליאה

- סיכום הלימוד והשיח בקבוצות

7. פעילות אישית / חברותא / קבוצות

- הצעות למאכלים חדשים וניסוח בקשות "יהי רצון", ולבסוף הצגה במליאה של חלק מדוגמאות התלמידים

8. חלוקה של ערכת סדר ראש השנה לתלמיד

- הכרת מבנה הכרטיסיות - סדר ראש השנה
- דגש על כתיבת בקשה אישית חדשה
- עיון בכרטיסיות המיועדות לכתיבה של מאכלים חדשים ובקשות חדשות
- עיון בכרטיסייה "שיח משפחה"
- הצעות: כיצד יש להפעיל את הערכה בבית בליל ראש השנה (כרטיס פותח של הערכה)

לימוד בחברותא או בקבוצות

1. עיון במקורות:

המנהג לאכול מאכלים סמליים המסמלים את בקשותינו ואיחולינו לשנה החדשה, הוא מנהג עתיק יומין שהיו מקיימים עוד לפני 2000 שנה ומופיע בתלמוד הבבלי.¹
עיינו במקור הבא (מסכת כריתות דף ו' עמוד א'):

”אמר אביי: (שם של אחד מגדולי חכמי בבל)

השתא דאמרת סימנא מילתא היא (עכשיו, לאחר שאמרת שלסימן ישנה משמעות, והסימן הוא משהו מוחשי שיש לעשות),

יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא (יהא רגיל אדם לאכול בראש השנה):

קרא ורוביא, כרתי, סילקא ותמרי” (קרא - דלעת, רוביא - לוביה, כרתי - כרשה, סילקא - סלק ותמרי - תמרים).

חכמים מזכירים את המאכלים הללו ששמשם (חלקם בארמית) או טבעם רומז לסימן טוב, והם מתאימים לתוכן הבקשות שאנו נוהגים לומר לפני כל אכילת מאכל. על הבקשות נלמד מאוחר יותר.

2. דיון בחברותא / בקבוצה בעקבות הלימוד

- נסו להסביר את הרעיון בדבריו של החכם אביי: סימנא מילתא היא - כלומר, לסימן יש מהות, כוח ומשמעות.
- ציינו סימנים שאתם מכירים שאנשים נוהגים לעשות או נמנעים מלעשות משום שהם מרגישים שבסימן יש כוח.
- האם אתם משתמשים בסימנים כאלו בחייכם (לדוגמה להתחיל ברגל ימין ועוד)? ציינו כמה דוגמאות.

3. שיח במליאה

- הציגו בפני חבריכם לכיתה את תשובותיכם

¹ **תלמוד בבלי:** חיבור שבו מסוכמת הגותם ההלכתית והאגדית המרכזית של האמוראים - חכמי בבל וארץ ישראל בתקופה שלאחר חתימת המשנה, מתחילת המאה השלישית ועד לסוף המאה החמישית. התלמוד הבבלי נכתב בעיקרו כפרשנות על דברי דורות קודמים של חכמים, דהיינו על המשנה.

לימוד בחברותא או בקבוצות

שפת הסימנים של היהדות

בפעולה זו של אכילת הסימנים ואמירת הבקשות או מביעים רצון לפתוח דף חדש, חלון הזדמנויות, ציפיה למשהו טוב, תקווה חדשה ועוד.

כבר בתחילת השנה אנחנו מנסים להרגיל את עצמנו ואת המשפחה כולה להסתכל על הטוב ולחפש את הדברים הטובים. בשעה זו, כשהלבבות פתוחים להתחלות חדשות, אנו רוצים לפתוח בעין טובה, לראות טוב ולמצוא זכות וחיוב בכל אדם וחבר.

הסימנים - המאכלים והבקשות - מזכירים לנו שצריך לפעול בראייה טובה ובצורה טובה בכל מעשה, והתקווה שלנו היא שזה ישפיע על כל ימי השנה.

משום כך האמינו חכמים שכל אחד מהמאכלים הנאכלים בראשיתה של השנה החדשה, עם הבקשות - התפילות הנלוות - הוא "סימן" לבאות ובקשה ואיחולים לעתיד טוב ולהתחדשות בשנה הקרובה.

בקהילות ישראל נפוצו מנהגים שונים הקשורים לסימנים.

עיינו כעת בסימנים המקובלים ביותר בבתי ישראל ושימו לב להדגשות.

א. תפוח בדבש - נוטלים תפוח בדבש וטובלים אותו בדבש, מברכים על הפרי (בורא פרי העץ) ואומרים את הבקשה: יהי רצון מלפניך... **שְׁתַּחֲדֵשׁ עֲלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה.**

ב. רימון - אוכלים מגרגרי הרימון ואומרים את הבקשה: יהי רצון מלפניך... **שְׁתַּדְּבָה זְכִיּוֹתֵינוּ כְּרִמון.**

ג. כרתי - אוכלים כרישה (לחץ, דומה לבצל ירוק, ובארמית היא מכונה 'כֶּרְתִּי'. השם מזכיר את שם הפועל "לכרות"), ואומרים את הבקשה: יהי רצון מלפניך... **שִׁינְרְתוּ אוֹיְבֵינוּ וְשׁוֹנְאֵינוּ וְכָל מְבַקְשֵׁי רַעְתָּנוּ.**

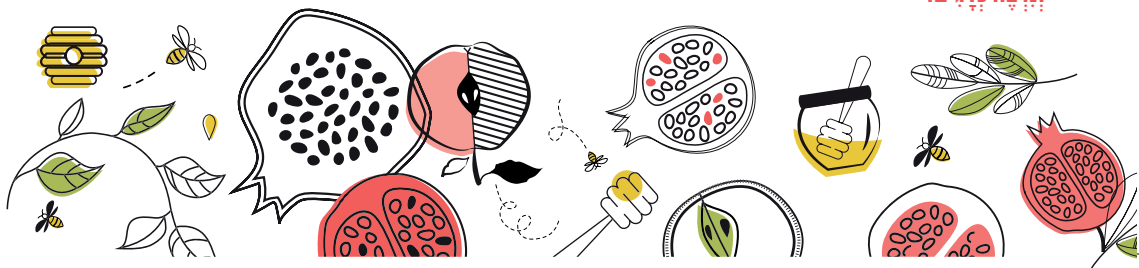
ד. סלק - אוכלים סלק ואומרים את הבקשה: יהי רצון מלפניך... **שִׁישְׁתַּלְקוּ אוֹיְבֵינוּ וְשׁוֹנְאֵינוּ וְכָל מְבַקְשֵׁי רַעְתָּנוּ.**

ה. תמר - אוכלים תמר (השם תמר מזכיר את המילה "תָּם", שמשמעותה נְגִמְר, הַסְתֵּימ) ואומרים את הבקשה: יהי רצון מלפניך... **שִׁיתַּמּוּ שׁוֹנְאֵינוּ וְאוֹיְבֵינוּ וְכָל מְבַקְשֵׁי רַעְתָּנוּ.**

ו. הקרא-קרע - אוכלים **דלעת** (השם בארמית מזכיר את המילים בעברית "לקרוא" או "לקרוע") ואומרים את הבקשה: יהי רצון מלפניך... **שִׁתְקַרַע רוּעַ גֹּזֵר דִּינֵנוּ, וְיִקְרָאוּ לְפָנֶיךָ זְכִיּוֹתֵנוּ.**

ז. רוביא - אוכלים שעועית (השם רוביא כפי שמופיע בתלמוד מזכיר את המילה בעברית "ריבוי" - כפי ריבוי הזרעים שבשעועית), ואומרים את הבקשה: יהי רצון מלפניך... **שִׁירְבוּ זְכִיּוֹתֵנוּ וְתַלְבְּנוּ.**

ח. ראש של כבש או של דג - אוכלים ואומרים את הבקשה: יהי רצון מלפניך... **שְׁנַהֲיָה לְרֹאשׁ וְלֹא לְזֶנֶב וְשִׁנְפָּרָה וְיַרְבֶּה כְּדָגִים.**

עיון ולימוד בעקבות דף מקורות מס' 2

מיון המאכלים והבקשות:

בדף הברכות שקראתם לעיל ראתם קשרים בין המאכל לבקשה.

- כעת מיינו את המאכלים עפ"י החלוקה הבאה:

הבקשה נובעת מהקשר שבין הפרי- המאכל עצמו למילות הבקשה	הבקשה נובעת מהקשר שבין שם המאכל למילות הבקשה	הבקשה נובעת מהקשר שבין טעם המאכל למילות הבקשה

- כעת מיינו את המאכלים עפ"י לשון הבקשה

על דרך החיוב	על דרך השלילה

- עיון בלשון הבקשה

חשבו על הבקשות שנאמרו בדרך השלילה.

- מי הם אותם האויבים?

- האם אלו אויבים חיצוניים?

- האם הם אויבים פנימיים שבכל אדם?

מה אתם חושבים? למה אתם מתחברים יותר?

התכוונו לדווח במליאה על סיכום הלימוד.

- מליאה

- סיכום הלימוד במליאה בעקבות השיח בקבוצות

הצעות למאכלים ובקשות

- כעת אתם מוזמנים להציע מאכלים נוספים ולנסח בקשה התואמת את המאכל, ולבסוף שתפו את החברים במליאה.

המאכל

המאכל

המאכל

דרכא
DARCA SCHOOLS